

เทวทูตสถิต ๖๑๐

พร้อมทั้งอรรถกถา

ในมัชฌิมนิกาย · อุปปัชฌณาสก

พิมพ์เป็นครั้งแรก

ในการฉาปนกิจศพ

ซึ่ง

ณ วัดเชิงท่า จังหวัดลพบุรี

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ศรีหงส์

หนังสือภาษา

1875

เทวทูตลุตต ที่ ๑๐

พร้อมทั้งอรรถกถา

ในมัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก

พิมพ์เป็นครั้งแรก

ในการฉาปนกิจศพ

ซึ่ง

ณ วัดเชิงท่า จังหวัดลพบุรี

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ศรีหงส์

คำนำ

หนังสือที่ปรากฏชื่อว่า เทวทูตสูตร หรือ
เรียกให้ง่ายว่า สูตรเทวทูตนี้ หากฟังแต่ชื่อ
แล้ว ผู้ไม่สันถิตทางบาลอาจเห็นว่าเป็นชื่อที่ไม่
เหมาะ เข้าใจความหมายต่าง ๆ กันไป แต่ส่วน
มากมักจะเห็นเป็นคำที่เหอะทะพอเอื่อยถึงคำว่าทูต
ชั้นแล้ว ก็มักจะเอาไปจดกับ ขทูต เสียโดย
มาก เลยมักแต่งແທ່ເທສ໌ເຄຣອນປະກອບ
มหาชาติบางคนคว้าเอาไปแต่งขึ้นให้เป็นແທ່ທີ່
ชวนจำ แกะเป็นคนขทูต หน้าขาวเหมือน
มะพร้าวขทูต หน้าเป็นหุตเทวดา ดังนั้นจึง
พาเอาความหมายนั้นเหลวไหลไปตามทำนองนั้น
เสีย ๆ ที่แท้ หาหมายความเช่นนั้นไม่ ขทูต

นแปลได้หลายอย่าง แต่ข้าพเจ้าชอบอย่าง
 แปลว่า เครื่องเตือนใจ ดูเหมาะกว่าอย่างอื่น
 ทั้งไม่เสียความทั้งสั้นแล่อง เหมาะกับรูปศัพท์
 เช่น ๓๓๓ คือเครื่องเตือนใจให้รู้สภาพของโรค
 ชนิดนั้นว่าเหม็นหรือน่าเกลียดเหมือนกับอุจจาระ
 ราชทูต คือผู้สื่อสารเพื่อเตือนใจให้อีกฝ่าย
 หนึ่งรู้จักของเจ้า เช่นนแล้ว เทวทูตสวรรค์ ก็คือ
 สุนทรเกี่ยวกับเครื่องเตือนใจอย่างประเสริฐ เพื่อ
 ให้รู้ของประจำอยู่กับเราทั้ง ๔ คือ เกิด แก่ เจ็บ
 ตาย ซึ่งประสบกับเรามาแล้วทุกคน ส่วนผู้
 ใฝ่ใจจักได้รับความดี จาก เครื่องเตือนใจเหล่านี้
 ส่วนผู้ไม่วิเคราะห์ก็ไม่ได้รับผลดีอะไร นอกจาก
 ผลร้ายคือความประมาท เพราะมิได้ใฝ่ใจใน
 เทวทูตซึ่งเห็นว่าเปนของเรอระ ๗

ก

อนึ่งคำว่า ชิง ซึ่งเป็นนามของคุณยายข้าพเจ้า
 นี้ก็ละม้ายกับ ทูต เหมือนกัน ถ้าจะวิเคราะห์
 คำว่า ชิง ไขความออกไปก็คือ เบื่อหน่าย
 น่ารำคาญ เช่นนี้ อาจมีผู้เข้าใจว่าคุณยายนั้น
 แต่ก่อนเห็นจะมีความประพฤติโลเลเสเพลอยู่ละ
 กระทบถึง เขาจึงได้ตั้งชื่อให้เช่นนั้นเพื่อให้สม
 ดังนั้นก็คงจะมีบ้าง อันเงื่อนไขข้อความกระทบนี้
 จะเป็นเช่นนั้นจริงหรือไม่ ก็เป็นอันสุดเอือมของ
 ข้าพเจ้ามีอายุเพียง ชั้นหลานจะเห็นประจักษ์ได้
 หากจะมานึกดูตามจรรยาของท่านแล้ว ก็เห็น
 ว่าใกล้เคียงกับความเข้าใจนั้นมาก เพราะคุณยาย
 นั้นปรากฏด้วยจรรยาน่านับถือ เพราะเป็นผู้ชอบ
 สันโดษไม่ชอบหาเรื่องหาราวกับใคร เห็นว่าการ
 อยู่กับเหยาเรือนร่วมกับลูกหลานหรือคนอื่นๆนั้น
 ใกล้เคียงข้อเตือนใจอย่างมาก จึงปลื้มตนไปจำศีล

เสียตามวัด อันเป็นที่สวดเหมาะแก่ท่านที่หวัง
 สันโดย เพราะเบอหน่ายหรือเกลียดชังต่อเครื่อง
 ยุ่งเหยิง จรรยาของท่านที่เกลียดชังต่อความชั่ว
 เครื่องเดอดรอนรุงรังอันนี้ เห็นจะเป็นนิสัย
 สืบเนื่องมาตั้งแต่ท่านยังเป็นเด็ก อ่อน เยาว์ วย้อย
 ละกรรมัง เหตุนี้ผู้ตั้งขอให้คุณยายนั้น คงจะ
 มีสาย ตายาวรู้ เห็น ความ ประพฤติ ของ ท่านได้ดี
 จึงขนานนามว่า ไข่ ให้เป็นชื่อของท่าน เพราะ
 หมายความว่า เกลียดต่อความชั่ว เบอหน่ายต่อ
 เครื่องเดอดรอน พอสมกับโคลงที่ว่า

ขัง. ช่มช่อชั้น เขมรวิชัย— วุฒิเฮย
 ขัง. ชั่วกลั่วกลัภัย ภาคโพ้น
 ขัง. ทุกข์มุ่งสุขกษัย เสื่อมสร้าง โสภหา
 ขัง. ปลีกหลีกคฤหาสน์ หน่วงนาวเนกขัมม์ ฯ

เท่าที่วามาน ก็เพื่อให้รู้ความหมายของ ทูต
 แล ชี้ ว่าละม้ายคล้ายกัน ๆ เหตุนี้ในงานศพ
 กราวน ข้าพเจ้าจึงได้เลือกเอาเทวทูตสูตร ซึ่ง
 ท่านพระมหาพิมพ์ ได้แปลไว้เป็นสำนวนที่คงเส้น
 คงวากับสำนวนบาลีเดิม ทั้งไม่ยาวจนยืดยาว
 และไม่สั้นจนเกินไป มาจัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็น
 ธรรมพลีบรรณาการ อันจักแผ่ดีดผลเป็นหิต-
 สมบัติ ต่อคุณยายนั้นโดยควรแก่ฐานคติวิสัย ๆ
 อนึ่ง ขอสรรพสัตว์ทั้งหลายไม่มีประมาณ จง
 เป็นผู้มีส่วนในกุศล รักษาตนให้มีความสุข
 พ้นจากสรรพทุกข์ภัยไข้เจ็บ ทุกประการ เทอญ

พระปุย บุณยะศรี

วัดสุทัศน์เทพวราราม

เทวทูตลัทธิที่ ๑๐

พร้อมทั้งอรรถกถา

ในมัชฌิมนิกาย อุปปัชฌานาสก

เอวมเม สุตํ เอกํ สมํ ภควา สาวตถียํ
วิหริติ เขตฺวเน อนาถปิณฑิกสฺส ชารามะ.
ตตฺร โข ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺส ภิกฺขโวติ.
ภทฺนเตติ เต ภิกฺขุ ภควโต ปจฺจุสฺสิสฺสํ. ภควา
เอตทโวจ.

เทวทูตชุดนั้น ข้าพเจ้าได้ฟังมาแล้วอย่างนี้
สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเสด็จประทับที่เมืองสา-
วัตถี ณพระวิหารเชตวัน ซึ่งเป็นอารามของ
อนาถปิณฑิกคฤหบดี ฯ ครั้งนั้นแลพระผู้มี-
พระภาค ดำรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ฯ ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นจึงทูลรับพระ
ผู้มพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ฯ

พระผู้มพระภาคจึงตรัสข้อความนี้ว่า ภิกษุ
ทั้งหลาย แม้นใด * มีเรือนสองหลังมีประตูหัน
หน้าตรงกัน บุรุษผู้จักขุ (ไม่พิการ) ยืนอยู่
ณระหว่างเรือนสองหลังนั้น พึงเห็นคนที่เข้าไปสู่
เรือนข้าง ออกมาข้าง เติรไป ๆ มา ๆ ข้าง เทียว
เติรไปข้างโน้นข้างนี้บ้าง อนึ่งพึงเห็นได้ด้วย
สามารถที่เขาออกจากเรือนหลังนั้นเข้าเรือนหลังนั้น
ออกจากเรือนหลังนั้นเข้าเรือนหลังนั้น ภิกษุทั้ง
หลาย เราตถาคตก็ฉนั้นนั้นนั้นแล ย่อมเห็น
หมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังเกิด เลวทราม ประณีต
มีสีกาขงาม มีสีกายไม่งาม ดำเนิรไปได้ ดำเนิร
ไปไม่ได้ ด้วยทิพพจักขุอันบริสุทธิ์ล่วงพื้นของ

* ตอนนี้นำตามอรรถกถา “มหาอสุสปรสุต” ในมัชฌิม-
นิกาย มุลมังคละสท หน้า ๔๓๖ ถึง ๔๓๗

มนุษย์ ย่อมทราบชัดหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม
 ว่า ดุกรทันท้ทั้งหลายผู้เจริญ สัตว์ทั้งหลาย
 พวคนั้น ประกอบด้วยกายสุจริต วิสสุจริต
 มโนสุจริต ไม่กล่าวติเตียนพระอริยเจ้าเป็นสัมมา
 ทิณฺณิ สมทานกรรมคือสัมมาทิณฺณิ เพราะแตก
 กายเบื่องหน้าแต่มีระณะ สัตว์เหล่านั้นย่อมเข้า
 ถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ อนึ่งท่านทั้งหลายผู้เจริญ
 เหล่าสัตว์นประพฤติ สุจริตทาง กาย วาจา ใจ
 ไม่กล่าวร้ายต่อพระอริยเจ้า มีความเห็นชอบ
 ชัดถ้อยมั่นในการกระทำความเห็นชอบ เพราะกาย
 แตกทำลายเบื่องหน้าแต่มีระณะ เขาเหล่านั้นย่อม
 บังเกิดในหมู่มนุษย์ ฯ ดุกรทันท้ทั้งหลายผู้เจริญ
 หมู่สัตว์เหล่านั้นประกอบด้วย กายทุกฺขจริต วิ-
 หุขจริต มโนทุกฺขจริต กล่าวก่อนขอตพระอริยเจ้า
 เป็นมิจฉาทิณฺณิ สมทานกรรม คือมิจฉาทิณฺณิ
 เพราะแตกกายเบื่องหน้า แต่ตายไป พวกเขาย่อม

เกิดในเปตวิสัย ฯ ดุรกันท์ทั้งหลายผู้เจริญ
 สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นประกอบด้วยทุจจริต ทาง
 กาย ทางวาจา ทางใจ ก่อนว่าพระอริยเจ้าเป็น
 มิจฉาทิฏฐิ สมาทานมิจฉาทิฏฐิกรรม เพราะ
 แดกกายเบื่องหน้าแต่ตายไป สัตว์เหล่านั้นย่อม
 เข้าถึงกำเนิดแห่งสัตว์ดิรัจฉาน ท่านทั้งหลายผู้
 เจริญ อนึ่งหมู่สัตว์นั้นประพฤติชั่ว ทางกาย ทาง
 วาจา ทางใจ กล่าวร้าย พระอริยเจ้ามีความเห็น
 ผิดยึดมั่นในการกระทำความเห็นผิด เพราะกาย
 แดกทำลายเบื่องหน้าแต่มรณภาพ หมู่สัตว์นั้น
 ย่อมเข้าถึงอบาย ทศตวินิบาตนรก ฯ ปฏิสันธิ
 ทั้ง ๔ นั้นเปรียบเท่ากับเรือนสองหลัง มีประตูตรงกัน
 ขั้ว ผู้ได้ญาณคือ ตาทิพม์ เปรียบเท่ากับบุรุษมี
 จักษุ (ไม่พิการ) กาลปรากฏแห่งหมู่สัตว์ซึ่งกำลัง
 จุตติแลกำลังเกิดของท่านผู้ได้ความรู้ คือจักษุเพียง
 ดังทิพม์ ซึ่งกำลังเจริญอโลกสัญญาตวาทอยู่

เปรียบเท่ากับกาลปรากฏของคนซึ่งกำลังเดินเข้าไป
กำลังเดินออกมาในเรือน สอง หลัง ของ บุรุษผู้มี
นัยดา (ดี) ยืนอยู่ในระหว่างเรือนสองหลัง ๆ

มีคำถามสอดเข้า มาว่า ก็หมีสัตว์นั้นปรากฏ
แก่พระญาณของ พระพุทธเจ้าอย่างไร เฉลยว่า
เพราะว่าหมีสัตว์เหล่านั้น ย่อมเป็นผู้ปรากฏแก่
พระพุทธเจ้าแท้ทีเดียว เพราะคำที่พระญาณนั้น
(ทิพพจักษุญาณ) เป็นคุณชาติปรากฏอยู่ ๆ

ในที่บางแห่ง พระผู้มี พระภาคตรัสธรรม
เทศนาตั้งแต่นรกถึงเทวโลก ในที่บางแห่งตรัส
เทศนา ตั้งแต่เทวโลกจนถึงนรก ถ้าพระองค์
มีพระประสงค์ จะแสดงสมบัติในสวรรค์ให้กว้าง
ขวางออกไป พระองค์ก็ตรัสทุกขในนรกแต่
บางส่วน ตรัสทุกขในกามนิคตวิจจมาน ทุกข
ในภูมิแห่งเปรต สมบัติในมนุษยโลกแต่บางส่วน
ถ้าพระองค์มีพระประสงค์จะแสดงทุกขในนรกให้

กว้างขวางแล้วไซ้ พระองค์ก็ตรัสสมบัติใน
 เทวโลก มนุษยโลก แลทุกข์ในกำเนิดดิรัจฉาน
 ในภูมิแห่งเปรตแต่บางส่วน ตรัสทุกข์ในนรก
 อย่างเดียวให้กว้างขวาง แต่ในสุตต (เทวต-
 สุตต) นี้ พระองค์มีพระประสงค์จะแสดงนิรยทุกข์
 ให้กว้างขวาง เพราะฉะนั้น จึงตรัสเทศน์ ตั้งแต่
 เทวโลกถึงนรก พระองค์ประสงค์จะแสดงสมบัติ
 ในเทวโลก ในมนุษยโลก แลทุกข์ในดิรัจฉาน
 กำเนิด ในเปรตวิสัยแต่บางส่วน แล้วตรัส
 ทุกข์ในนรกเท่านั้นโดยพิสดาร จึงตรัสว่า ภิกษุ
 ทั้งหลาย นายนิรยบาลจับเนรยิกสัตว์ที่แขน
 สองข้างแล้วนำเสนอแต่พยานว่า ข้าแต่พระ
 องค์ผู้ประเสริฐ มุรุษนี้ไม่^๕เกือก^๕กล^๕แก่^๕มารดาบิดา
 ไม่^๕เกือก^๕กล^๕แก่^๕สมณะ ไม่^๕เกือก^๕กล^๕แก่^๕พราหมณ์ ไม่
 ประพฤ^๕ต^๕อ่อน^๕น้อม^๕แก่^๕บุ^๕ท^๕ค^๕ล^๕ผู้^๕สง^๕อา^๕ยุ^๕ใน^๕ส^๕ก^๕ล^๕ ขอ
 พระองค์จงลงอาชญา^๕ แก่^๕บุ^๕ร^๕ุษ^๕น ๗

พระเถระบางพวกกล่าวไว้ในที่นั้นว่า ชนช่อ
 วนายนิริยบาลหามีไม่ กรรมนั้นเองเป็นเหมือน
 รูปยนต์ บังคับให้เนรยิกสัตว์เสวยกรรมกรณ์
 (คือกรรมเป็นผู้ลงโทษไม่ใช่มีตัวบุทคลลงโทษ)
 คำของพระเถระบางพวกนั้น ถูกท่านคัดค้านไว้
 ในอภิธรรมที่เดี่ยวโดยนัยมีอาทิว่า “อตุถิ นิริเย
 นิริยปาสาติ อามนฺตา อตุถิ จ การณิกาติ”
 แปลว่าหากมีคำถามสอดเข้ามาว่า ในนรกมีนาย
 นิริยบาลหรือไม่ พึงตอบว่า เออก็ในนรกมีนาย
 นิริยบาลเป็นผู้ลงโทษดังนี้ มีคำเปรียบเทียบกับว่า
 ใน มนุษยโลกมี บุทคล สำหรับ กระทำ กรรมกรณ์
 (คือ ลงโทษผู้กระทำผิด) ฉนฺได ในนรกก็มีนาย
 นิริยบาล (เป็นผู้ลงโทษสัตว์นรก) ฉนฺนํ
 เหมือนกัน ฯ

ภิกษุทั้งหลาย พญายมราชนั้นได้แก่พญาเวมา-

นิกเปรต (พญาเปรตผู้มีวิมานอยู่) ท้าวเธอเสวย
 ทิพพสมบัติ คือไม้กัลปพฤกษ์อันเป็นทิพพ์สวน
 อุทยานอันเป็นทิพพ์ คนพื่อนร่าอันเป็นทิพพ์
 ในวิมานคราวหนึ่ง ท้าวเธอเป็นธรรมิกราช เสวย
 ผลแห่งกรรมในกาลคราวหนึ่ง อนึ่งพญาบรมราช
 นั้น ไม่ใช่มีเฉพาะคนเดียว อันที่จริงมี ๔ คน
 ด้วยกัน อยู่ในประตูทั้ง ๔ ทิศ ท้าวเธอชักไซ้
 ได้เรียงได้ถามเทวทูตที่แรก กระเนรยิกสัตว์ว่า
 ดูกุรบุรุษผู้เจริญ ท่านได้เคยเห็นเทวทูตที่แรก
 ซึ่งปรากฏอยู่ในหม่อมมนุษย์หรือหามิได้ ฯ เขา
 กราบทูลอย่างนั้นว่า ข้าพระบาทไม่เคยเห็นพระ
 เจ้าข้า ฯ การที่เนรยิกสัตว์กราบทูลว่า ข้าพระ
 บาทไม่เคยเห็นดังนั้นหมายถึงความไม่มีแห่งเทวทูต
 อะไร ๆ ที่บุตทลส่งไปในสำนักของตน ภิกษุทั้ง
 หลาย ครั้งนั้นพญาบรมราชทรงทราบว่าผู้ใดไม่
 เข้าใจเนื้อความแห่งคำพูด มีความประสงค์จะ

ให้เขาเข้าใจ จิงตรัส (คำอันอ่อนหวาน) อย่างนี้
ว่าดูกรพ่อมหาเจ้าเจริญ พ่อไม่ได้เห็นเด็กอ่อน
เล็กๆ ซึ่งนอนหงายเกลือกกลิ้งอยู่ในบัสสาวะ
แลอูจระของตน ที่มีอยู่ในหม่มมนุษย์บ้างดอก
หรือ ฯ เขากราบทูลอย่างนั้นว่าข้าพระบาทเคย
เห็นพระเจ้าข้า ฯ ภิกษุทั้งหลายพญามราช
ตรัสกะเขาอย่างนั้นว่า เมื่อท่านเป็นผู้รู้เพียงสาม
สติเป็นผู้ใหญ่ ได้คิดอย่างนั้นว่า แม้เราก็ม
ความเกิดเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นจากความเกิด
ไปได้ ขึ้นชื่อว่าความเกิด ย่อมมีประจำอยู่ใน
ภายในของเราแท้ ฉะนั้นเราควรกระทำตาม
ดีความงามด้วยกายวาจาใจ ดังนั้นบ้างหรือไม่ ฯ
เขากราบทูลอย่างนั้นว่า ข้าพระบาทไม่อาจคิด
อย่างนั้นได้ มัวประมาณเสียพระเจ้าข้า ฯ ภิกษุ
ทั้งหลาย พญามราชจิงตรัสกะเขาอย่างนั้นว่า
พ่อมหาเจ้าเจริญ ท่านไม่ได้กระทำคุณงามความดี

ด้วย ภายวจาใจ เพราะมัวเล่นเลื้อยเสีย เอา
 เล็ดพ้อมหาจำเริญ เขจกกระทำตามที่ท่านเป็น
 คนประมาท อนึ่งกรรมอันลามกเองท่านนั้นไม่
 ไซ้มารดาบิดากระทำให้ ไม่ใช่พี่ชายหรือน้องชาย
 พี่หญิงหรือน้องหญิงกระทำให้ ไม่ใช่มิตรต่อมาตย์
 ญาติสาโลหิตกระทำให้ ไม่ใช่สมณะพราหมณา
 จารย์เทวดากระทำให้ ท่านเองกระทำกรรมอัน
 ลามกนั้น ท่านคนเดียวจักเสวยผลของกรรมอัน
 ลามกนั้นดังนี้ ฯ

พึงทราบ วินิจฉัยในการซักถาม เทวทูต ที่แรก
 ตั้งต่อไปน^๕ เด็กที่เล็ก ๆ (ถึงพูดไม่ได้) ก็
 ชั่วว่าพูดได้โดยเนอความอย่างนั้นว่า ดิกรท่าน
 ผู้เจริญเชิญท่านมองดูข้าพเจ้าซิ แม่ข้าพเจ้าก็
 มีมอมเท่า เหมือนท่าน แต่ข้าพเจ้า ต้องนอน
 เกลือกกล้วอยู่ในบ้สสาวะเลอจุจาระของตน ไม่
 อาจเพื่องจะลุกขึ้นอาบนำได้ตามธรรมดาของตน มี

สกลกายอันเสว้าหมองไม่สามารถ แม้^๕เพื่อจะบอก
ว่า ขอท่านจงอาบน้ำให้ข้าพเจ้า การที่ข้าพเจ้า
เป็นเช่นนี้^๕ เพราะคำที่ยังไม่พ้นจากความเกิด
อนึ่งมิใช่^๕จะเป็นอย่างนี้ ฉะเพาะข้าพเจ้าคนเดียว
หามิได้ ถึงพวกท่านที่ยังไม่พ้นจากความเกิด
อันความเกิดจักมีมาถึงพวกท่าน เหมือนข้าพเจ้า
นั้นแหละ เพราะฉะนั้นเชิญพวกท่าน (รับ) กระทำ
ความดีเสีย ก่อนแต่ความเกิดนั้นจะมาถึงที่เดียว
ดังนี้ ๗ เพราะเหตุ^๕นั้นนั่นแลเด็กเล็กนั้นจึงนับ
ว่าเป็น เทวทูต (คือเป็นผู้ส่งข่าวศาสน์อย่าง
ประเสริฐ) ๗

* ความตาย^๕ชื่อว่า เทโว(เทพ)ทูต(คนใช้) ของ
ความตาย^๕นั้นชื่อว่า เทวทูต จจริงอยู่เมื่อ^๕สรีระปรากฏ

* อรรถแห่งเทวทูตศัพท์ แก่ตามอรรถกถาแห่ง “มณฑ. มพ.
สูตร” แต่บาลีเรียกว่า “มณฑ. เทวทูต” ในมัชฌิมนิกาย
มขุททิมปิฎกาสถ หน้า ๒๗๗ ถึง ๒๗๘

หงอกแล้ว บุคคลนั้นก็เหมือนดำรงอยู่ในที่ใกล้
แห่งพญามัจจุราช เพราะฉะนั้นความ (ที่ผม)
หงอกท่านจึงเรียกว่าทูตแห่งมฤตยูเทพ ฯ ความ
หงอกซึ่งเป็นทูตคล้ายเทพดาทั้งหลาย เพราะเหตุ
ฉะนั้นจึงเรียกว่าเทวทูต เหมือนอย่างว่าเทพดา
ประดับตกแต่งตัวแล้วลอยกว้างอยู่ในอากาศกล่าว
ว่า ถึงวันโน้นท่านจักตายแน่ ข้อนั้นก็เป็นอย่าง
นั้นจริงๆ นั่นใด เมื่อศีรษะหงอกแล้ว ความ
ตายของบุคคลนั้น ก็ย่อมเป็นเหมือนคำพยากรณ์
ของเทพดาที่เคยได้ยินนั้น เพราะฉะนั้น ความ
หงอก ท่านจึง เรียกว่า ทูต ซึ่ง คล้ายกับ เทพดา ฯ
ความหงอกเป็นทูตของวิสุทธิเทพ เพราะเหตุ
ฉะนั้นจึงเรียกว่าเทวทูต จึ่งอยู่พระโพธิสัตว์ทุกๆ
พระองค์ เห็นคนแก่คนเจ็บคนตายแถบบรรพชิต
แล้วและได้ความสลดใจออกบวชเสีย ฯ เหมือน
อย่างพระปราตมาจารย์ก็กล่าวไว้ว่า ฯ

ชินุณณฺจ ทิสฺวา ทุกฺขิตณฺจ พยาธิตํ
 มตณฺจ ทิสฺวา คตมายุสฺสชยํ
 กาสาวยตฺถํ ปพฺพชิตณฺจ ทิสฺวา
 ตสฺมา อหํ ปพฺพชิตมฺหิ ราชา

แปลว่า เราเห็นคนแก่ คนเจ็บที่มีความ
 ลำบาก คนตายที่ถึงความหมดสิ้นอายุ แล
 นักบวชผู้ครองผ้ากาสาวะ เพราะฉะนั้น ถึงเรา
 เป็นพระเจ้าแผ่นดินก็จะต้องบวชละ ฯ โดยบรรยาย
 ความ หงอก ทั้งหลายท่าน จึงเรียกเทวทูต
 เพราะความเป็นทูตแห่งวิสุทธิเทพ จริงอยู่พระ
 เจ้ามณฑปได้ความสลดใจ เพราะเห็นความหงอก
 บังเกิดขึ้นที่พระเศียร แม้จะมีอายุอยู่ตั้ง ๘๔๐๐๐
 ปี ท้าวเธอก็สำคัญตนว่าเหมือนตั้งอยู่ในที่ใกล้
 แห่งมฤตยูราช สลดพระหฤทัยพอใจการบรรพชา
 เพราะเหตุนี้พระผู้มพระภาคจึงตรัสว่า

หนังสือภาษา

สี่เส หิสุวาน ปลิด มฆเทโว หิสมปติ

สํเวคํ อลภิ ธีโร ปพพชฺช สมโรจยิ

แปลว่า พระเจ้ามณฑลเทวมีสัมบัติ สอง ฝ่าย
ประกอบ ด้วยปัญญาทอดพระเนตรความหงอกที่
พระเสียบ แล้วได้ความสลดใจพอใจในการผนวช
ดังนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสคำเป็นอย่างอื่นอีกว่า

อตุตฺตมํคฺรหา มยฺหํ อิมํ ชาทา วโยหฺรา

ปาตุกฺกตา เทวทฺดา ปพพชฺชสาสมฺมโย มมํ

แปลว่า เทวทูตเหล่านั้นของเราอุดมไปด้วย
อาการหนักเกิดปรากฏพาวัยไปแล้ว สมัยนี้เป็น
สมัยผนวชของเราดังนี้ ฯ

ภิกษุทั้งหลาย ครั้นพญามชค์ใช้ไต่ถามปฐม
เทวทูตกะเนรยิกสัตว์นั้นแล้ว จึงชักใช้ไต่ถาม
ถึงเทวทูตที่สอง (ต่อไป) ว่าคุณรพ้อมมหาเจ้าเรณู
ท่านได้เห็นเทวทูตที่สอง ซึ่งปรากฏในหมู่มนุษย์

หรือหาไม่ได้ ๆ เขากราบทูลอย่างนั้นว่า ข้าพระบาท
ไม่เคยเห็นพระเจ้าข้า ๆ ภิภุททั้งหลายพญาขม
กล่าวกะเขาอย่างนั้นว่า พ่อมหาจำเริญ ท่านไม่ได้
เห็นสตรีกตบุรุษกต ชงมอายุ ๔๐ ปี หรือ ๕๐ ปี
หรือ ๑๐๐ ปี ที่แก่เฒ่าซึ่งโครงคดหลังโก่ง ถือ
ไม้เท้ายันข้างหน้าเดินงันอยู่กระสับกระส่ายม้วย
ผ่านไปแล้ว พันหัก ศรีษะขาวหนังเป็นเกลียว
ผมหงอกหนังหดหุ้มตัวอันสะพร่งไปด้วยแถวเอ็น
ซึ่งมีอยู่ในหม่อมมนุษย์บ้างหรือ ๆ เขาตอบอย่างนั้นว่า
ข้าพระบาทได้เห็น (เหมือนกัน) พระเจ้าข้า ๆ
ภิภุททั้งหลาย พญาขมจึงตรัสถามเขาอย่างนั้นว่า
พ่อมหาจำเริญท่านเป็นคนรู้แจ้งสา มีสติเป็น
ผู้ใหญ่ได้กล่าอย่างนั้นบ้างหรือเปล่าว่า ถึงเราก็มี
ความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้
ขึ้นชื่อว่า ความแก่ย่อมมีประจำอยู่ในภายในของ
เราแท้ เอาเถิดเราจะกระทำความดีด้วยกายวาจา

ทั้งหลายดูข้าพเจ้าซิ ถึงข้าพเจ้าก็เป็นหนุ่มสาว
 เหมือนพวกท่าน มีกำลังเท่าแถมมีกำลังแขน
 แลสมบูรณ์ด้วยความแข็งแรง (แต่บัดนี้) กำลัง
 แลความแข็งแรงเหล่านั้นของข้าพเจ้าได้เสื่อมหาย
 ไปหมดแล้ว ถึงข้าพเจ้ามีมือเท่าอยู่ ก็กระทำ
 หน้าที่ของมือเท่าหาได้ไม่ ข้าพเจ้าได้เป็นเช่นนั้น
 เพราะค่าที่ข้าพเจ้ายังไม่หลุดพ้นจากความแก่ (นั้น
 เอง) มิใช่เป็นแต่จะเพาะข้าพเจ้า แม้พวกท่าน
 ถ้ายังไม่พ้นจากความแก่นั่นแหละ อันความแก่
 จักมีแก่พวกท่านบ้าง เหมือนความแก่ที่ปรากฏ
 อยู่แก่ข้าพเจ้าฉะนั้น เพราะเหตุดังนั้น ขอเชิญ
 พวกท่านจง (รีบ) กระทำความดีเสีย ก่อนแต่
 ความแก่นั้นจะมาถึงที่เดี๋ยวดังนี้ เพราะเหตุ
 ฉะนั้น แลคนแก่นั่น จึงนับว่า เป็นเทวทูต (ด้วย
 อย่างหนึ่ง)

ภิกษุทั้งหลาย ครั้งพญายมชักใช้ใต้ถามเทวทูต
 ที่ ๒ กะเนรยิกสัตว์แล้ว จึงตรัสชักใช้ใต้ถาม
 เทวทูตที่ ๓ (ต่อไป) ว่า ดูกรพ่อมหาจำเริญ ท่าน
 ได้เห็นเทวทูตที่ ๓ ซึ่งปรากฏอยู่ในหม่มมนุษย์หรือ
 หามิได้ เขากราบทูลอย่างนั้นว่าไม่เคยเห็นพระ
 เจ้าข้า ฯ ภิกษุทั้งหลาย พญายมจึงกล่าวกะ
 เขอย่างนั้นว่า พ่อมหาจำเริญ ท่านได้เห็นสตรีก็
 ตามบุรุษก็ตาม ซึ่งเป็นไขลำบากหนักมาก นอน
 เกือบกกลัวอยู่ต่อจวาระแลบสสาวะ ที่ชนอน
 ต้องพุงลูกพุงนัง ซึ่งปรากฏอยู่ในหม่มมนุษย์
 หรือหามิได้ ฯ เขาจึงกราบทูลอย่างนั้นว่า ข้า
 พระบาทได้เห็นแล้ว (เหมือนกัน) พระเจ้าข้า ฯ
 ภิกษุทั้งหลาย พญายมจึงตรัสกะเขอย่างนั้นว่า
 พ่อมหาจำเริญ ท่านก็เป็นคนรู้เคียงสามีสติเป็น
 ผู้ใหญ่แล้ว ได้คิดเช่นนั้นหรือเปล่าว่า ถึงตัวเรา
 ก็มีความเจ็บเป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความเจ็บไปได้

ฉันเชื่อว่าความเจ็บป่วยมี ประจําอยู่ใน ภายในของ
 เราแท้ เอาเถิดเราจักกระทำความดีด้วยกาย วาจา
 ใจ ดังนี้ ฯ เขาจึงกราบทูลอย่างนั้นว่า ข้าพระบาท
 ไม่สามารถ (คิดได้) มัวเล่นเลอเล่เสียพระเจ้าข้า ฯ
 ภิกษุทั้งหลาย พญามัจฉัตรัสกะเขาอย่างนั้นว่า พ่อ
 มหาจำเริญ ท่านไม่ได้ทำคุณงามความดีด้วยกาย
 วาจา ใจ มัวเล่นเลอเล่เสีย เอาเถิดพ่อมหาจำเริญ
 เขาจักกระทำตามที่ท่านเป็นคนประมาท อนึ่ง
 กรรมอันลามกของท่านนั้น ไม่ใช่มารดาบิดา
 กระทำให้ ไม่ใช่พี่ชายหรือน้องชาย ไม่ใช่
 พี่หญิงหรือน้องหญิงกระทำให้ ไม่ใช่มีตตอมาตย์
 ญาติสาโลหิตกระทำให้ ไม่ใช่สมณะพราหมณา-
 จารย์ เทวดากระทำให้ ท่านเองกระทำความ
 อันลามกนั้น ท่านคนเดียวจักเสวยผลของกรรม
 อันลามกนั้น ดังนี้ ฯ

ฟังทราบวินิจฉัยในเทวทูตที่ ๓ ดังต่อไปนี้

คนเจ็บนั้นว่า กล่าวโดยเนื้อความอย่างนั้นว่า
 ดกรท่านผู้เจริญ เชิญท่านทั้งหลายดูข้าพเจ้าซึ่ง
 ถึงข้าพเจ้าก็เป็นผู้ไม่มีโรคเหมือนพวกท่าน บัดนี้
 ข้าพเจ้าถกความเจ็บเบียดเบียดพ แลวันนอนเกลือก
 กลวอยต่อจากระแลบสสาวะของตน ไม่สามารถ
 แม่เพื่อจะลุกขึ้นได้ มือเท้าของข้าพเจ้าถึงมียู่
 ก็ทำหน้าที่ของ มือเท้าไม่ได้ ข้าพเจ้าเป็นถึง
 เช่นนี้ เพราะค่าที่ข้าพเจ้า ยังไม่หลุดพ้นจาก
 ความเจ็บ (นั่นเอง) มิใช่จะเป็นแต่เฉพาะ
 ข้าพเจ้า แม้พวกท่านถ้ายังไม่พ้นจากจากความ
 เจ็บนั้นแหละ ความเจ็บก็จักเข้าหาพวกท่าน
 บ้าง เหมือนความเจ็บที่ปรากฏอยู่แก่ข้าพเจ้า
 ฉะนั้น เพราะเหตุดังนั้นขอเชิญพวกท่านจง (รีบ)
 กระทำ ความดีเสียก่อน แต่ความเจ็บ นั้นจะมาถึง
 ท่เดียว ดังน

เพราะเหตุฉนั้นแลคนเจ็บนั้นจึงนับเข้าว่าเป็น

เทวทูต (อีกประการหนึ่ง) ฯ

ภิกษุทั้งหลาย ครั้นพญายมชักใช้ได้ตามเทวทูตที่ ๓ กะเนรยิกสัตว์นั้นแล้ว จึงชักใช้ได้ตามเทวทูตที่ ๔ (ต่อไป) ว่า ดูกรพ่อมหาจำเริญ ท่านได้เห็นเทวทูตที่ ๔ ซึ่งปรากฏอยู่ในหม่มมนุษย์หรือหามิได้ ฯ เขากราบทูลอย่างนั้นว่า ไม่เคยเห็นพระเจ้าข้า ฯ ภิกษุทั้งหลาย พญายมจึงตรัสกะเขาอย่างนั้นว่า พ่อมหาจำเริญ ท่านไม่ได้เห็นพระเจ้าแผ่นดินทั้งหลาย จับโจรผู้ประพฤติกวามชั่วได้แล้ว รับสั่งให้ราชบุรุษลงกรรมกรณ์ต่าง ๆ รับสั่งให้เขียนด้วยไม้แฉ่บ้าง ให้โบยด้วยหวายบ้าง ให้ตีด้วยกระบองบ้าง ให้ตัดมือบ้าง ให้ตัดเท้าบ้าง ให้ตัดทั้งมือทั้งเท้าบ้าง ให้ตัดหูบ้าง ให้ตัดจมูกบ้าง ให้ตัดทั้งหูทั้งจมูกบ้าง เอาภาชนะอันเต็มด้วยน้ำส้มลาดบ้าง เอาสังข์ขูดสัรวะให้โล้นบ้าง ฉีกปากออกให้เหมือน

พระราหูบ้าง ชังในเรือนไฟอันรุ่งโรจน์บ้าง เอา
ไฟที่ลุกรุ่งเรืองวางบนฝ่ามือบ้าง เอาเชือกที่พัน
ด้วยหญ้าปล้องมัดบ้าง จำขังไว้ตลอดชีวิตบ้าง
ปรับให้ใช้หนี้เขาบ้าง เอาเบ็ดเกี่ยวที่เนื้อบ้าง
ปรับเงินตราบ้าง เอาน้ำแสบลาดบ้าง เอา
ท่อนเหล็กทุบรอบตัวบ้าง ให้นั่งบนดั่งที่ทำด้วย
ฟางเอาไฟจุดบ้าง เอาน้ำมันที่เดือดพล่านรดลง
บ้าง ให้ฝูงสุนัขกัดบ้าง ให้นอนหงายบนปลาย
หลาวทั้งเป็นบ้าง เอาดาบตัดศีรษะบ้าง (ซึ่ง
ปรากฏอยู่) ในหม่อมมนุษย์หรือเปล่า ฯ เขาจึง
กราบทูลว่า ข้าพระบาทเคยเห็นพระเจ้าข้า ฯ
ภิกษุทั้งหลาย พญายมจึงตรัสกะเขาอย่างนั้นว่า
พ่อมหาเจ้าเวญ ท่านก็เป็นคนรู้เดียงสามีสติเป็น
ผู้ใหญ่แล้ว ได้คิดตั้งขึ้นหรือเปล่าว่า ตกรท่าน
ทั้งหลายผู้เจริญ เขาว่าคนที่กระทำความชั่ว จะ
ถูกลงกรรมกรรมมีอย่างต่าง ๆ เห็นปานนี้ ใน

ทันตาเห็นทีเดียว จะบ๊วยกล่าวไปไปถึงโลกหน้า
 เอาละ เราจะกระทำความดีด้วย กาย วาจา ใจ
 ดังนี้ ฯ เขาจึงกราบทูลตั้งนั้นว่า ข้าพเจ้าไม่
 สามารถ (คิดได้) มัวเล่นเลอะเสียบพระเจ้าข้า ฯ
 ภิกษุทั้งหลาย พญายมจึงตรัสกะเขาอย่างนั้นว่า
 พ่อมหาจำเริญ ท่านไม่ได้ทำคุณงามความดีด้วย
 กาย วาจา ใจ มัวเล่นเลอะเสียบ เอาเถิดพ่อมหา
 จำเริญ เขาจักกระทำให้ตามที่ท่านเป็นคนประมาท
 อนึ่งกรรมอันลามกของท่านนั้น ไม่ใช่มารดาบิดา
 กระทำให้ ไม่ใช่พี่ชายหรือน้องชายกระทำให้
 ไม่ใช่พี่หญิงหรือน้องหญิงกระทำให้ ไม่ใช่มิตร-
 ญาติ ญาติสาโลหิต กระทำให้ ไม่ใช่สมณะ
 พรหมณาจารย์ เทวดากระทำให้ ท่านเองกระทำ
 กรรมอันลามกนั้น ท่านคนเดียวเสวยผลของกรรม
 อันลามกนั้น ดังนี้ ฯ

อนึ่งพึงทราบวินิจฉัยในเทวทูตที่ ๔ ต่อไปนี้

กรรมกรณหรือคนลงกรรมกรณพึงทราบว่าเป็นเทว-
 ทต (ทั้งสองอย่าง) ในสองอย่างนั้น พึงทราบ
 วินิจฉัยในฝ่ายกรรมกรณ ๓๒ ก่อน กรรมกรณ
 ทั้งหลายย่อมชื่อว่า กล่าวโดยเนื้อความ อย่างนั้นว่า
 ข้าพเจ้าทั้งหลาย เมื่อจะเกิดมุนจะเกิดที่ต้นไม
 หรือที่ศิลาหามิได้ คงเกิดที่ตัวบุคคลเช่นกับพวก
 ท่าน เพราะเหตุดังนั้น พวกท่านทั้งหลายจง
 (รับ) กระทำความดีเสีย ก่อนแต่พวกข้าพเจ้า
 บังเกิดที่เดิยวดังนี้ เพราะเหตุนี้ฉันแลเครื่อง
 กรรมกรณทั้งหลายนั้น จินับว่าเป็นเทวทูต
 (อย่างหนึ่ง) ฯ แม้บุคคลผู้กระทำความกรรม
 ก็ชื่อว่ากล่าวโดยเนื้อความอย่างนั้นว่า พวกข้าพเจ้า
 เมื่อจะลงกรรมกรณ ๓๒ อย่าง จะลงที่ต้นไมเป็น
 ต้นหามิได้ คงลงที่หมู่สัตว์เช่นกับพวกท่านนั้น
 แหละ เพราะฉะนั้นเชิญพวกท่าน (รับ) กระทำ
 ความดีเสียก่อนแต่ข้าพเจ้าจะลงกรรมกรณแก่พวก

ท่าน ๆ เพราะเหตุตั้งนั้นแหละ แม้นบุคลผู้
ลงกรรมกรรมเหล่านั้น จึงนับว่าเป็นเทวทูต ๆ

ภิกษุทั้งหลาย พณฺณายมกรั้นชักใช้ไต่ถามเทว-
ทูตที่ ๔ กระเนรยิกสัตว์นั้นแล้ว จึงชักใช้ไต่ถาม
เทวทูตที่ ๕ (ต่อไปมีใจความ) ว่า ดูกรพ่อมหา
จำเรณฺญ ท่านได้เห็นเทวทูตที่ ๕ ที่ปรากฏอยู่ใน
หม่อมมนุษย์ หรือหามิได้ตั้งนั้น ๆ เขาจึงกราบทูล
อย่างนั้นว่า ข้าพระบาทไม่เคยเห็นพระเจ้าข้า ๆ

ภิกษุทั้งหลาย พณฺณายมกล่าวกะเขาอย่างนั้นว่า พ่อ
มหาจำเรณฺญ ท่านไม่เคยเห็นสตรีกิด บุรุษกิด ตาย
แล้ววันหนึ่งก็ตาม ตายแล้วสองวันก็ตาม ตาย
แล้วสามวันก็ตาม กำลังขึ้นพองมีสเชื้อวมหนอง
ไหล ซึ่งปรากฏอยู่ในหม่อมมนุษย์บ้างหรือ ๆ เขา
ทูลอย่างนั้นว่า ข้าพระบาทได้เคยเห็นพระเจ้าข้า ๆ

ภิกษุทั้งหลาย พณฺณายมจึงตรัสกะอย่างนั้นว่า พ่อ
มหาจำเรณฺญ ท่านก็เป็นคนรู้เพียงสามีสติเป็นผู้

ใหญ่แล้ว ได้คิดเช่นนี้หรือเปล่าว่า ถึงเราก็มักมีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ขึ้นชื่อว่าความตายมีประจำอยู่ในภายในของเราแท้ เอาละ เราจัก (รับ) กระทำความดีด้วยกาย วาจา ใจ ดังนี้ ฯ เขาจึงกร บทลงอย่างนั้นว่า ข้าพระบาทไม่สามารถ (คิดได้) มัวเล่นเลอะเสี่ยพระเจ้าข้า ฯ ภิกษุทั้งหลาย พญามัจจุตรัสกะเขาอย่างนั้นว่า พ่อมหาจำเริญ ท่านไม่ได้กระทำความงามความดีด้วย กาย วาจา ใจ มัวเล่นเลอะเสี่ยเอาเถิด พ่อมหาจำเริญ เขาจักทำตามที่ท่านเป็นคนประมาท อนึ่งกรรมอันลามกนั้น ไม่ใช่มารดาบิดากระทำให้ ไม่ใช่พี่ชายหรือน้องชาย พี่หญิงหรือน้องหญิงกระทำให้ ไม่ใช่มีตตอมาตย์ ญาติสาโลหิตกระทำให้ ไม่ใช่สมณะพราหมณาจารย์เทวดากระทำให้ ท่านเองกระทำความลามกนั้น ท่านคนเดียวจักเสวยผลของกรรมอัน

ตามกณัฏฐัง ๑ ภิกษุทั้งหลาย พญายมครันชัฏ
ใช้ไต่ถามเทวทูตที่ ๕ กะเขาแล้วก็ดูณภาพ
น้อย ๑

พงทาบวินิจฉัยในเทวทูตที่ ๕ ต่อไปนี้ คน
ตาย (ถึงพูดไม่ได้) ก็ชื่อว่าพูดได้โดยใจความอย่าง
นี้ว่า ดูกกรท่านผู้เจริญพวกท่านจงดูข้าพเจ้าซึ่ง
ถูกเขาทิ้งไว้ในป่าช้าผัดิบ กำลังถึงซึ่งอากาศ ร้อน
พองเป็นต้นบ้างซิ ข้าพเจ้าได้เป็นถึงเช่นนี้ เพราะ
คำที่ข้าพเจ้ายังไม่หลุดพ้นจากความตาย (นั่นเอง)
มิใช่จะเป็นแต่เฉพาะข้าพเจ้า แม้พวกท่าน (ถ้า)
ยังไม่พ้นจากความตายนั้นแหละ อันความตาย
จึงมีมาถึงพวกท่านเหมือนอย่างข้าพเจ้าเหมือนกัน
เพราะฉะนั้นขอเชิญพวกท่าน (รีบ) กระทำความ
ดีเสีย ก่อนแต่ความตายจะมีมาถึงเดียว ๆ เพราะ
เหตุ ฉะนั้นแล คนตายนั้นจึงนับว่าเป็นเทวทูต
(ประการหนึ่ง) ๑

มีคำสอดถามเข้ามาว่า ดังข้าพเจ้าถามใคร
 ย่อมได้รับการซักถามเทวทูต^๕ ใครไม่ได้รับการ
 ซักถาม ฯ มีคำตอบว่า ผู้ใดกระทำความชั่ว
 ไว้มากในก่อน ผู้นั้นไปบังเกิดในนรกทีเดียว ฯ
 ส่วนผู้ใดกระทำความบาปกรรมแต่เล็กน้อย ผู้นั้นย่อม
 ได้รับการซักถาม ฯ (มีคำเปรียบเทียบกับว่า) เจ้า
 พนักงานจับคนร้ายได้พร้อมทั้งของกลางแล้ว ลง
 โทษตามที่ควรจะลงทีเดียว ไม่ทำการไต่สวน
 แต่ว่าย่อมพาคนที่ประพฤติดีผิด ซึ่งตนจับได้
 (แต่หลักฐานยังไม่เพียงพอ) ไปสู่ที่วินิจัย บุช-
 คลที่ถูกจับอย่างนั้นนั้น ย่อมได้รับการไต่ สวน
 ฉะนั้น ข้อความที่ควรเปรียบเทียบกับนั้นมันพิศ
 พึงขยายให้แจ่มแจ้งฉนั้นนั้นเถิด ฯ จริงอยู่ คนที่
 มีบาปกรรม เล็กน้อย ระลึกได้โดยธรรมชาติของตน
 บ้าง พยายามช่วยเตือนให้ระลึกอยู่ระลึกได้บ้าง ฯ
 ในการระลึกได้ด้วยตนเองแลการระลึกได้โดยมีผู้

ช่วยเหลือ ตักเตือน ทั้งสองอย่าง นั้น มีทมิฬ
 คนหนึ่งชื่อทิมทันตะ ระลึกได้ตามธรรมชาติของตน
 เอา ๆ นัยว่าทมิฬคนนั้นเอาผ้าแดงบูชาอากาศ
 เจดีย์ที่สุมนครวิหาร ๆ ครั้นบังเกิดในนรกอัน
 โกล้เคียด กับอุสสทนรก พอได้ยินเสียง เปลวไฟ
 (ลุกกึก ๆ) ก็ระลึกถึงผ้าที่ตนบูชา (พระเจดีย์)
 ได้ ๆ เขาจึงไปบังเกิดในสวรรค์ ๆ อีกคน
 หนึ่งเมื่อถวายผ้าขาวแก่พระภิกษุ หนุม ซึ่งเป็นลูก
 ชาย ได้วงไว้ที่โกล้เท้า ๆ * ในเวลาโกล้ตาย
 เขายึดนิมิตในเสียงว่าผ้า ๆ ดังนี้ ๆ แม้เขาไปบัง

* เสียงที่อุบาสกนั้นได้ยินว่าผ้า ๆ ดังนี้ คงเป็นเสียงที่คนอื่น
 บอกให้อาศัยเขาบอกจึงระลึกถึงความดีที่ตนกระทำไว้ เห็นจะ
 เป็นเพราะเหตุนี้ต่อกรรมจึงมีผู้นิยมบอกแทนทางแก่ผู้โกล้จะ
 ตาว่า "อรห" บ้าง "สมมาสมพุทโธ" บ้าง หรืออย่างอื่นอีก
 เช่นบอกให้ระลึกถึงกองการกุศลที่ตนกระทำไว้ เป็นต้นว่าได้
 บวชได้เรขณ ได้สร้างกุฏิวิหาร ฯลฯ เพื่อผู้ตายจักได้สักระลึก
 ถึงบุญกุศลที่ตนกระทำไว้ได้ ครั้นทำกาลกริยาตายจักมีสุคติ
 เป็นที่ไปในเบื้องหน้าดังอุบาสกนั้น ๆ

เกิดในนรกที่ใกล้เคียงกับอุสสุทนรก แล้วระลึก
ถึงผ้าสาฎกนั้นได้ เพราะเสียงแห่งเปลวไฟ เลย
ไปบังเกิดในสวรรค์ ทมิฬนั้นระลึกถึงกุศลกรรม
ได้โดยกรรมตาของตนเอง อย่าง^{นี้}ก่อนแล้วจึง
บังเกิดในสวรรค์ ส่วนผู้ที่ระลึกไม่ได้โดยกรรมตา
ของตนเอง ต้องถูกพญายมซักถามเทวทูตทั้ง ๕ ๑
ในจำนวนบุพกาลที่ถูกพญายมซักถามเทวทูตทั้ง ๕
นั้น บางคนก็ระลึกได้ตั้งแต่ถูกไต่ถามเทวทูต
ที่แรก บางคนระลึกได้ต่อถูกถามเทวทูตที่ ๒ บ้าง
ที่ ๓ บ้าง ที่ ๔ บ้าง ที่ ๕ บ้าง ๑ ส่วนผู้ใด
ถูกซักถามเทวทูตแม้ครบทั้ง ๕ แล้วยังระลึกไม่ได้
พญายมเองก็ช่วยสงเคราะห์ ตักเตือนให้บุพกาลนั้น
ระลึกได้ ๑ นัยว่า อมาตย์คนหนึ่งเอากะทงดอก
มะลิบูชาพระมหาเจดีย์ แล้วแผ่ส่วนบุญไปให้
แก่พญายม ๑ ครั้นนายนิรบาลนำเขาผู้ซึ่งบังเกิด
ในนรก เพราะอกุศลกรรม ไม่สู้สำนักพญายม

เมื่อเขาระลึกถึงเทวทูตแม่ทั้ง ๕ ไม่ได้ พญายม
จึงตรวจดูเอง เห็นแล้วจึงเตือนให้เขาระลึกถึง
(กุศลกรรมของเขา) ว่า ท่านได้เอากระถางดอก
มะลิบูชาพระมหาเจดีย์แล้วแผ่ส่วนบุญให้เรา
ไว้หรือ ดังนี้ ฯ เขาก็ปลื้มระลึกได้ในเวลานั้น
แล้วไปสู่เทวโลก* ฯ อนึ่งเมื่อพญายม ตรวจ
ตราดูเองแล้วไม่เห็นก็ดูศุภนิภาพ นิ่งอยู่ด้วยนึกใน
ใจว่า คนนี้จักต้องได้รับความทุกข์มากแน่นอน ฯ
ภิกษุทั้งหลาย นาขนิรยบาลกระทำกรรมกรรม
ซึ่งจัดว่าเป็น เครื่องจองจำ ๕ อย่าง กะเนรยิกสัตว์

* การทำบุญแล้วแผ่ส่วนบุญให้แก่ผู้อื่น ย่อมมีประโยชน์
อย่างนี้ เพราะฉะนั้นในทางพระพุทธศาสนา จึงนิยมอุทิศนวั
กัณโดยมากหรือแทบทั้งนั้น คือเมื่อบูชาพลใดกระทำบุญแล้ว
บูชาตน ก็ตรวจนำเฉลี่ยส่วนบุญที่ตนได้กระทำแล้ว ให้แก่
เทวดา มาร พรหม พระขม ฯลฯ เพื่อจะได้เป็นพยานของตน
ทั้งการกระทำนั้นไม่ไร้ผล ช่วยตนได้ ในวาระกัปนี้ ดังอมตย์
นี้เป็นตัวอย่าง ฯ

นั่นคือ วงก้นเหล็กที่ลูกโซนลงที่ฝ่ามือ (ข้างขวา) วงก้นเหล็กที่รุ่งโรจน์ด้วยเปลวไฟลงที่มือที่ ๒ (คือข้างซ้าย) วงก้นเหล็กที่ลูกโซนที่เท้าข้างขวา วงก้นเหล็กที่รุ่งโรจน์ด้วยเปลวไฟลงที่เท้าที่สอง (คือข้างซ้าย) วงก้นเหล็กที่ลูกโซนรุ่งเรืองด้วยเปลวไฟลงที่ท่ามกลางอก รวมเป็นกรรมกรณ์ ๕ อย่าง ๆ เนรยิกัสต์วนั้นเสวยเวทนาอันลำบาก กล้าเผ็ดร้อนในนรกนั้น แลยังไม่กระทำกาลกิริยาตายตลอดเวลาที่กรรมอันลามกนั้นยังไม่หมดสิ้น ฯ

ภิกษุทั้งหลาย นายนิรยบาลจับเนรยิกัสต์ไว้ให้นอนหงายแล้วตากด้วยขวานโยน ภิกษุทั้งหลาย นายนิรยบาลจับเขาให้ มีเท้า ๕ ขน เบื้องบน ศีรษะ ห้อยลงข้างล่างแล้วตากด้วยมีดทรงสนาม ฯ ภิกษุทั้งหลาย นายนิรยบาลเทียมเขาที่รถ แล้วให้วิ่งไปวิ่งมาบนภาคพื้นที่ถูกไฟเผา มีเปลวไฟติด

แล้วตั้งเตาต้มน้ำร้อนระอุ มีเปลวลุกรุ่งเรืองเป็นอัน
 เดียวกัน ฯ ภิภษุทั้งหลาย นายนิรยบาลให้เขา
 ขึ้นสู่ภูเขา ถ่านเพลิงอันใหญ่ ซึ่งมีเปลวไฟรุ่งเรือง
 เตาต้มน้ำร้อนระอุ มีเปลวไฟรุ่งเรืองเป็นอันเดียวกัน
 บ้างให้ลงจากภูเขาด้านเพลิงนั้นบ้าง ฯ ภิภษุ
 ทั้งหลาย นายนิรยบาลจับเขาให้มีเท้าชนเบือง
 บน มีศีรษะห้อยลงเบื้องล่าง แล้วใส่ลงในหม้อ
 เหล็กที่ร้อนด้วยเปลวไฟ มีเปลวไฟรุ่งเรืองเตา
 ต้มน้ำร้อนระอุลุกโชน ฯ เขาถูกต้มในหม้อเหล็ก
 นั้น ฯ เมื่อเขาถูกต้มในหม้อเหล็กนั้น บางคราว
 ก็ลอยขึ้นข้างบนบ้าง บางคราวก็จมลงข้างล่างบ้าง
 บางคราวก็หมุนไปตามขวางบ้าง ฯ เขาเสวยเวทนา
 อันลำบากทรมานแสนในหม้อเหล็กนั้น และ
 ยังไม่ทำกาลกิริยาตาย ตลอดเวลา ที่กรรม อันเป็น
 บาปนั้นยังไม่หมดสิ้น ฯ

ภิกษุทั้งหลาย นายนิรบาลจับเขาใส่ลงใน
 อวิจิมหานรก ฯ ภิกษุทั้งหลายก็อวิจิมหานรก
 นั้นแล มีมุม ๔ มุม มีประตู ๔ ประตู ซึ่งจำแนก
 แล้วนับแล้วตามส่วน แวดล้อมแล้วด้วยกำแพง
 เหล็ก โค้งด้วยเหล็ก ฯ ภาคพื้นอวิจิมหานรก
 นั้นล้วนแล้วไปด้วยเหล็กมีเปลวไฟลุกโพลง มี
 เดชแผ่ไปโดย รอบ ร้อยโยชน์ประจำ อยู่ใน กาล
 ทุกเมื่อ ฯ

มีคำสอดถามเข้ามาว่า ดังข้าพเจ้าถาม สำหรับ
 อวิจิมหานรคนั้น ประมาณวงก์ในสักเท่าไร ขอ
 เฉลยว่า ประมาณวงก์ในทั้งยาวทั้งกว้าง ๕๐๐
 โยชน์ มีแผ่นดินเป็นเหล็ก มีฝาสำหรับปิด
 ข้างบนเป็นเหล็ก ฝาด้านหนึ่งๆ (หนา) ด้าน
 ละ ๕ โยชน์

ภิกษุทั้งหลาย ก็สำหรับอวิจิมหานรคนั้นแล
 มีเปลวไฟลุกขึ้นจากฝาข้างทิศตะวันออก จดฝา

ข้างทิศตะวันตก แล้วพุ่งทะลุฝาข้างทิศตะวันตก
 นั้นตลอดไปข้างนอกอีก ๑๐๐ โยชน์ ๗ ลุกขึ้นจาก
 ฝาข้างทิศตะวันตกจดฝาข้างทิศตะวันออก แล้ว
 พุ่งทะลุฝาข้างทิศตะวันออกนั้นตลอดไปข้างนอก
 อีก ๑๐๐ โยชน์ ๗ เปลวไฟลุกขึ้นจากฝาทิศเหนือ
 จดฟ้าทิศใต้ แล้วพุ่งทะลุฝาข้างทิศใต้นั้นแผ่
 ออกไปข้างนอกอีก ๑๐๐ โยชน์ ลุกขึ้นจากฝา
 ข้างทิศใต้จดฝาข้างทิศเหนือ และพุ่งทะลุ
 ฝาข้างทิศเหนือขึ้นแผ่ออกไปข้างนอกอีก ๑๐๐ โยชน์
 เปลวไฟลุกขึ้นเบื้องล่างจดเบื้องบน และพุ่ง
 ทะลุเบื้องบน แผ่ออกไปข้างนอกอีก ๑๐๐ โยชน์
 ลุกจากเบื้องบนจดเบื้องล่าง แลทะลุจากเบื้อง
 ล่างแผ่ออกไปข้างนอกอีก ๑๐๐ โยชน์ นับรวม
 เปลวไฟ (ที่แผ่ไปทั้งหมด) ทั้งยาวทั้งกว้างเป็น
 ๓๑๘ โยชน์ (ด้วยกัน) แต่นับโดยรอบได้ ๘๕๕
 โยชน์ ส่วนที่นับโดยรอบควบทองสุทธนรกเข้า

ด้วยเป็น ๑๐๐๐๐ โยชน์ด้วยประการฉะนี้ ฯ เน-
 รยิกสัตว์นั้น เสวยเวทนากล้ำแข็งเผ็ดร้อนใน
 อวิจิมหานรกนั้น ฯ และยังไม่ทำกาลกิริยาตาย
 ตลอดเวลาที่กรรมอันลามกนั้นไม่หมดสิ้น ฯ

ภิกษุทั้งหลาย สมัยที่ประเทศด้านทิศตะวันออก
 แห่งอวิจิมหานรก ตั้งแต่ไหนแต่ไรนานมา
 มิได้ปีติมิอยู่แล ฯ เนรยิกสัตว์นั้นวิ่งไปโดย
 กำลังรวดเร็วในอวิจิมหานรกนั้น เมื่อเขาวิ่งไป
 โดยกำลังรวดเร็วแล้ว ผิวหนังไหม้บ้าง หนังไหม้
 บ้าง เนื้อไหม้บ้าง กระดูกทั้งหลายลุกเป็นควันบ้าง
 เท้าที่ขก้นแล้วย่อมเป็นเช่นนั้นนั้นแล ฯ

ในข้อว่าเท้าที่ขก้นแล้วย่อมเป็นเช่นนั้นนั้น
 แล ดังนี้ มีอธิบายว่า เท้าที่เหยียบลงแล้วย่อม
 ดิตแน่นอยู่จนถึงกระดูก ใครๆ ก็ไม่สามารถจะ
 หนีได้เสียทีเดียว ฯ ส่วนในข้อนั้น มีข้อไข
 ดังต่อไปนี้ เท้าที่เหยียบลงไปแล้ว ย่อมถูก

ไฟเผาตั้งแต่ข้างล่างไหม้จนถึงข้างบน เท่าที่ถูก
ไฟไหม้บ่มปรากฏ (ฉะเพาะ) ในเวลาเหยียบ
ในเวลาที่ยกขึ้นข้างบนแล้วบ่มเป็นเหมือนเช่น
นั้นทีเดียว (ถือเป็นเท่าตามปกติไม่วิกลวิการ
อย่างไรคงอยู่ตามเดิม) ด้วยประการฉะนี้ ฯ เพราะ
ฉะนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่าเท่าที่ยก
ขึ้นแล้วบ่มเป็นเหมือนเช่นนั้นทีเดียวฉะนี้ ฯ

ภิกษุทั้งหลาย ก็ในกาลใดแลเนเรยิกสัตว์นั้น
อยู่ตลอดเวลาตั้งแสนปีเป็นอันมาก ในกาลนั้น
ประตุนั้นจึงปิด เขาเสวยเวทนาอันลำบากกล้า
แข็ง เผ็ดร้อน ในอวิจิมหานรกนั้น และยัง
ไม่กระทำกาลกิริยาตาขตลอดเวลาที่กรรมอันลามก
นั้นยังไม่หมดสิ้น ฯ

ภิกษุทั้งหลาย สมัยที่ประตูด้านทิศตะวันตก
แห่งอวิจิมหานรก ตั้งแต่ไหนแต่ไรมนานมา
มิได้ปิดมียู่แล เนเรยิกสัตว์นั้นวิ่งไปโดยกำลัง

รวดเร็วในอวิจัมหานรกนั้น ฯ เมื่อเขาวิ่งไปโดย
กำลังรวดเร็วแล้ว ผิวหนังใหม่บ้าง หนังใหม่บ้าง
เนื้อใหม่บ้าง เอ็นใหม่บ้าง กระดูกทั้งหลายลุก
เป็นควันบ้าง เท้าที่ยกขึ้นแล้วย่อมเป็นเหมือน
เช่นนั้นแล ฯ ภิกษุทั้งหลายในกาลใดแล เนร-
ยิกสัตว์นั้นอยู่ตลอดเวลาตั้งแสนปี เป็น อันมาก
ในกาลนั้นแล ประตุนั้นจึงปิด เขาเสวยเวทนา
อันลำบากกล้าแข็งเผ็ดร้อน ในอวิจัมหานรกนั้น
แล้วยังไม่กระทำกาลกิริยาตาย ตลอดเวลาที่กรรม
อันลามกนั้นยังไม่หมดสิ้น ฯ

ภิกษุทั้งหลาย สมัยที่ประตูด้านทิศเหนือ แห่ง
อวิจัมหานรกนั้น ตั้งแต่ไหนแต่ไรนานามามี
ได้ปิดมียู่แล ฯ เนรยิกสัตว์นั้นวิ่งไปโดยกำลัง
รวดเร็วในอวิจัมหานรกนั้น ฯ เมื่อเขาวิ่งไปโดย
กำลังรวดเร็วแล้ว ผิวหนังใหม่บ้าง หนังใหม่บ้าง
เนื้อใหม่บ้าง เอ็นใหม่บ้าง กระดูกทั้งหลายลุก

เป็นวันบ้าง เท้าที่ยกขึ้นแล้วย่อมเป็นเช่นนั้นนั้น
 แล ฯ ภิกษุทั้งหลาย ก็ในกาลใดแล เนรยิกสัตว์
 นั้นอยู่ตลอดเวลาตั้งแสนปีเป็นอันมาก ในกาล
 นั้นแลประตุนั้นจึงปิดเขาได้เสวยเวทนาอันลำบาก
 กล้าแข็ง เผ็ดร้อน ในอวิจิมหานรกนั้น แลยังไม่
 กระทบกาลกิริยาตาย ตลอดเวลาที่กรรมอัน
 ตามกนั้นยังไม่หมดสิ้น ฯ

ภิกษุทั้งหลาย สมัยที่ประตูด่านทิศใต้ แห่ง
 อวิจิมหานรกนั้น ตั้งแต่ไหนแต่ไรอนมนานมิได้
 ปิดมียู่แล ฯ เนรยิกสัตว์นั้นวิ่งไปด้วยกำลัง
 รวดเร็วในอวิจิมหานรกนั้น ฯ เมื่อเขาวิ่งไปโดย
 กำลังรวดเร็วแล้ว ผิวหนังไหม้บ้าง หนังไหม้บ้าง
 เนื้อไหม้บ้าง เอ็นไหม้บ้าง กระดูกทั้งหลายลุกป็น
 วันบ้าง เท้าที่ยกขึ้นแล้วย่อมเป็นเช่นนั้นนั้นแล ฯ
 ภิกษุทั้งหลาย ก็ในกาลใดแล เนรยิกสัตว์นั้น
 อยู่ตลอดเวลาตั้งแสนปีเป็นอันมาก ในกาลนั้น

แล ประตจึงเปิดเขาได้ เสวยเวทนาอันลำบากกล้า
แข็ง เผ็ดร้อน ในอวิจิมหานรกนั้น แลยังไม่
กระทำกาลกิริยาตายตลอดเวลาที่ทำกรรมอันลามก
นั้นยังไม่หมดสิ้น ฯ

มีคำถามสอดเข้ามาว่า ดังข้าพเจ้าถาม เหตุไ
นรกกนั้น จึงชื่อว่า “อวิจ” ฯ เฉลยว่า ระวังคั่นท่าน
เรียกว่า “วิจ” ฯ จจริงอยู่ในนรกกนั้น เปลวไฟทั้งหลาย
ก็ดี หมูสัตว์ก็ดี ความทุกข์ก็ดี ไม่มีระวางคั่น (คือ
ไม่ขาดระยะ) เพราะฉะนั้นนรกกจึงชื่อว่า “อวิจ” ฯ
ด้วยว่าเปลวไฟลุกขึ้นจากฝาข้างทิศตะวันออกของ
นรกกนั้นแล้ว พุ่งเป็นช่อไป ๑๐๐ โยชน์ ทะลุฝา
(ด้านทิศตะวันตก) ตลอดไปข้างนอกอีก ๑๐๐
โยชน์ ฯ แม้ในทิศทั้งหลายนอกนั้นก็มียันเช่นนี้
เหมือนกัน ฯ พระเทวทัตบังเกิดในระวางกลาง
แห่งเปลวไฟทั้ง ๖ (ทิศ) เหล่านี้ ฯ อัตตภาพของ
ท่านประมาณ ๑๐๐ โยชน์ เท้าทั้งสองจมลงไป

สู้แผ่นดินเหล็กแค่ข้อเท้า มือทั้งสองข้างฝังเข้า
 ไปในกำแพงเหล็กแค่ข้อมือ ศรีระฝังเข้าไปที่
 ฝาสำหรับปิดซึ่งเป็นเหล็กแค่โขงกั้ว หลาวเหล็ก
 เล่มหนึ่งสวนเข้าไปทางทะวารหนักทะลุตัวไป กลิ้ง
 ที่ฝาสำหรับปิด (ข้างบน) อีกเล่มหนึ่ง ยื่นออก
 จากฝาด้านทิศตะวันออก แทะหัวใจทะลุตลอด
 ไปฝังอยู่ที่ฝาข้างทิศตะวันตก อีกเล่มหนึ่ง ยื่น
 ออกจากฝาด้านทิศเหนือ เสียบสักรางทั้งสอง
 ทะลุไปฝังอยู่ที่ฝาข้างทิศใต้ พระเทวทัตนั้น (ถูก
 ตรึงแน่น) จนยับยั้งตัวไหวไปมาไม่ได้ถูกไฟ
 เผาอยู่ เพราะคำที่ท่านประพฤติผิตในพระตถาคต
 ซึ่งเป็นผู้ไม่มีความหวั่นไหว ฉะนั้นท่านจึงได้
 เป็นเช่นนั้น เพราะความที่ แห่งตน อันบัณฑิต
 เห็นว่า เหมาะกับกรรม ฯ นรกกนั้นชื่อว่า “อวิจิ”
 เพราะความ ที่แห่งเปลวไฟทั้งหลายไม่มี ระวังกัน
 อย่างนี้ ฯ

อนึ่งในที่ซึ่ง ๑๐๐ โยชน์ ในวงก้นแห่งอวิ
 จมหรณนั้น มีฝูงสัตว์ติดต่อกันไป (คือเบียด
 กันจนหาช่องว่างมิได้) คล้ายแบงที่ดำ (จน
 ละเอียดย) แล้ว ขัดใส่เข้าในทะนานจนเต็มฉะนั้น
 ใคร ๆ ไม่ควรพูดว่าตรงนี้มีหมู่สัตว์ ตรงนี้ไม่มีหมู่
 สัตว์ สำหรับหมู่สัตว์ที่เค็ร ทยน ที่นึ่ง แลที่
 นอนไม่มีเวลาสิ้นสุดลงได้ (คือสับสนกันไปมา
 ด้วยการขืน เค็ร นึ่ง นอนของพวกเขา) ฯ แต่
 หมู่สัตว์ที่เค็รอยู่ก็ไม่กระทบ กระทั่ง ช่งกัน แลกัน
 แลไม่กระทบกระทั่งหมู่สัตว์ที่ทยน หรือที่นึ่ง หรือ
 ที่นอนอยู่ เพราะหมู่สัตว์ไม่ขาดระวางอย่างนี้
 นรณนั้นจึงชื่อว่า “อวิจ” ฯ

อนึ่ง จิตต์ที่สหรคตด้วยอุเบกขา (มีอุเบกขา
 เป็นอารมณ์) ย่อมเกิดขึ้นในกายทวาร ๖ ดวง จิตต์
 ที่มทุกข์เป็นอารมณ์เกิดขึ้นเพียงดวงเดียว แม้เมื่อ
 เป็นเช่นนั้น ทุกข์อย่างเดียวในอวิจมหรณนั้น

ยอมไม่ขาดสาย เพราะค่าที่มันกำลังด้วยสามารถ
 แห่งการเผาผลาญ ส่วนอุเบกขาเป็น อพฺโพหาริก
 (ไม่ต้องพูดถึง) เหมือนอย่างว่าบุตฺทคลวงหยดน้ำ
 ฝงลงที่ปลายดิน ๖ หยด แล้ววงหยดน้ำทองแดง
 ลงหยดหนึ่ง หยดน้ำทองแดงนั้น เท่านั้น ย่อม
 ปรากฏ (ก็เด่นชัด) เพราะค่าที่น้ำทองแดงนั้น
 มีกำลัง แรงด้วยอำนาจแห่งการเผาผลาญ ส่วน
 หยดแห่งน้ำฝงไม่ต้องพูดถึงละนั้น ฯ เพราะทุกข์
 ไม่ขาดสายอย่างนี้ นรคนจึงชื่อว่า “อวิจ”
 ฉะนั้นแล ฯ

ภิกษุทั้งหลาย สมัยที่ประตูด้านทิศตะวันออก
 แห่งอวิจิมหานรกนั้น ตั้งแต่ไหนแต่ไรมนานมา
 มิได้ปิดมียู่แล ฯ เนรยิกสัตว์นั้นวิ่งไปโดย
 กำลังรวดเร็ว ในมหานรกนั้น ฯ เมื่อเขาวิ่งไป
 โดยกำลังรวดเร็วแล้ว ผิวหนังไหม้บ้าง หน้งไหม้
 บ้าง เนื้อไหม้บ้าง เอ็นไหม้บ้าง กระดูกทั้งหลาย

ลูกเป็นควนบ้าง เท้าที่ยกขึ้นแล้วย่อมเป็นเช่นนั้น
 นั้นแล ฯ เขาออกโดยประตูนั้น ฯ ภิษ
 ทัทั้งหลาย อนึ่งในที่ติดต่อกับอวิจิมหานรกนั้น
 แล มีคุณนรก (นรกที่เต็มไปด้วยอุจจาระ) ใหญ่
 ประมาณ ๑๐๐ โยชน์ เรายกสัตว์ตกลงในคณ
 นรกนั้น คือเท้าข้างหนึ่งอยู่ในอวิจิมหานรก เท้า
 อีกข้างหนึ่ง ตกลงในคุณนรก ฯ ภิษทัทั้งหลาย
 อนึ่งในคุณนรกนั้นแล มีหมู่มั่วตมมีชีวิตมีปาก
 คล้ายเข็มี มีลำตัวขนาดเท่าคอช้าง แลขนาด
 เท่าเรือโกลนลำหนึ่ง (มัน) กัดผิวหนัง ครั้นกัด
 ผิวหนังแล้ว จึงกัดหนัง ครั้นกัดหนังแล้วจึงกัด
 เนื้อ ครั้นกัดเนื้อแล้วจึงกัดเอ็น ครั้นกัดเอ็น
 แล้วจึงกัดกระดูก ครั้นกัดกระดูกแล้วจึงเกี่ยวกิน
 เยื่อในกระดูก ฯ เขาเสวยทุกขเวทนาอันกล้า
 แสบเผ็ดในคุณนรกนั้น แลยังไม่กระทำกาล
 ภิษดาบย ตลอดเวลาที่กรรมอันลามกนั้นยังไม่
 หมดสิ้น ฯ

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่งในทีโกสเคียงกับกุกกุนรก
 นั้นที่เดียวแล มีกุกกุนรก (นรกกะ) คือ
 นรกกะอันร้อนรม เต็มด้วยถ่านเพลิงที่ปราศ
 จากเปลว ก้อนขนาดเท่าวงก้นในแห่งเรือนยอด
 (กว้างยาว) ประมาณ ๑๐๐ โยชน์ เนรยิกสัตว์
 ตกลงในกุกกุนรกนั้น ก็ถูกเขาโยนลงในกอง
 เถาร้างแล้ว ย่อมจมลงไปจดพื้นข้างล่างทีเดียว
 เหมือนเมล็ดพันธุ์ผักกาดเป็นต้น ที่บุตกลทั้ง
 ลงในกองแห่งเมล็ดพันธุ์ผักกาดฉะนั้น ฯ เขา
 เสวยทุกข์เวทนาอันกล้าแสบเผ็ด ในกุกกุนรก
 นั้นแลยังไม่กระทำกาตกริยาตาย ตลอดเวลาที่
 กรรมอันลามกนั้นยังไม่หมดสิ้น ฯ

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่งในทีโกสเคียงกับกุกกุน
 รกนั้น ที่เดียวแล มีป่าไม้จ้าวใหญ่ ประมาณ
 ๑๐๐ โยชน์ สูงขึ้นไปข้างบนประมาณ ๑ โยชน์
 มีหนามยาวประมาณ ๑๖ องคุลี (ขนาด ๑๖ นิ้ว)

มีเปลวไฟติดทั่ว ลูกไฟส่องรุ่งเรืองเป็นอันเดียว
กัน ๑ เหล่าเนรยิกสัตว์ ถกนายนิรยบาล โบย
ด้วยท่อนเหล็ก ข้อมขึ้นไปบนต้นจั่นนั้น ใน
ป่าไม้จั่นนั้นบ้าง ข้อมลงบ้าง ๑ ในเวลาที่พวก
เนรยิกสัตว์เหล่านั้นขึ้นไป หนาม (จั่ว) ทั้งหลาย
เหล่านั้น มีปลายอลงข้างล่าง ในเวลาลง มีปลาย
งอขึ้นข้างบน ๑ เขาเสวยทุกขเวทนาอันกล้า
แสบเผ็ดในป่าไม้จั่นนั้น แต่ยังไม้อำนาจการกระทำ
ตลอดเวลาที่กรรมอันลามกนั้นยังไม่หมดสิ้น ๑

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่งในที่ใกล้เคียงกับป่าไม้จั่น
นั้นก็เดียวแล มีป่าไม้มีใบเป็นดาบใหญ่ประมาณ
๑๐๐ โยชน์ ๑ เนรยิกสัตว์นั้นเข้าไปในป่าไม้
นั้น ๑ ใบทั้งหลายซึ่งถูกลมสำเร็จแล้วด้วยกรรม
พัดให้ขาดลงมา ตัดมือบ้าง ตัดเท้าบ้าง ตัดทั้ง
มือทั้งเท้าบ้าง ตัดหูบ้าง ตัดจมูกบ้าง ตัดทั้งหู
จมูกบ้าง ของเนรยิกสัตว์นั้น (ให้ขาดเป็น) เหมือน

ชนเนื้อที่ถก สับบนเชิง ขาดละเอียด ฉะนั้น ๆ
ถ้าเขาถูกชนหนีไป กำแพงเหล็กก็ผุดขึ้นล้อม
ไว้ ๆ อนึ่งข้างล่างก็มีคมแข็งผุดขึ้น ๆ เขา
เสวยทุกขเวทนาอันกล้าแสบเผ็ด ในป่าไม้มีใบ
เป็นดาบนั้น แลยังไม่ทำกาลกิริยาตาย ตลอด
เวลาที่กรรมอันลามกนั้นยังไม่หมดสิ้น ๆ

ภิกษุทั้งหลาย อนึ่งในที่ใกล้ ก็ยังกับป่าไม้ที่มี
ใบเป็นดาบนั้นทีเดียวแล มีแม่น้ำทองแดงเป็นน้ำ
แสบ ซึ่งชื่อว่าเวตตรณใหญ่มีประมาณ ๑๐๐ โยชน์
ในเวตตรณนั้นทณรก (นรกน้ำแสบ) นั้น ๆ มี
ทรายแข็งล้วนแล้วด้วยเหล็ก มีใบไม้ล้วนแล้ว
ด้วยเหล็ก ส่วนภายใต้มีคมแข็งที่ริมฝั่งทั้งสอง
มีเถาหวายแลหญ้าน้ำ ๆ เนรียกสัตว์ย่อมตกลง
ในเวตตรณนั้นทณรคนั้น ๆ เขาวายในเวตตรณที่
นรกนั้นตามกระแส น้ำบ้าง ว่ายทวนกระแส
น้ำบ้าง ว่ายทั้งตามกระแส น้ำทวนกระแส น้ำ

บ้าง ๆ เขาเสวยทุกขเวทนาอันกล้าแสบเผ็ดใน
 เวตตรณีนั่นรณนั้น คือเขาว้ายขึ้นไปข้างเหนือ
 แลลงมาข้างใต้ ในเวตตรณีนั่นรณนั้น ย่อม
 ถูกใบบัวเกี่ยวขาดไป ย่อมถูกแฉ่งแห่งทรายแข็ง
 ซึ่งมีรูปร่างคล้ายกระบี่แทงทะลุไป ถูกคมแข็ง
 แฉลบไป ถูกหญาศาทิมฝั่งทั้งสองบาดไป ถูก
 หนามหวายเขี่ยนไป (แล) ยังถูกนายนิรยบาลทิ่ม
 แทะด้วย หอกอันคมอีก แลยังไม่ กระทำกาล
 กิริยาตาย ตลอดเวลาที่กรรมอันลามกนั้นยังไม่
 หมดสิ้น ฯ

ภิกษุทั้งหลาย นายนิรยบาล เอาเบ็ดเกี่ยว
 เนรยิกสัตว์นั้นขึ้นมา แล้วให้ประคิณฐานอยู่บน
 บก แล้วถามอย่างนั้นว่า เฮ้ย ! เจ้าอยากกิน
 อะไร ๆ เขาตอบอย่างนั้นว่า ข้าพเจ้ามีความ
 หิวเจ้าข้า ฯ ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเนรยิกสัตว์บอก
 ว่าข้าพเจ้ามีความหิวดังนี้ นายนิรยบาลเหล่านั้น

จึงบรรจุก้อนเหล็กแดงจนเต็มกระบุงใหญ่ แล้ว
 เข้าไปใกล้เขา ครั้นเขารู้ว่าเป็นก้อนเหล็กแดง
 จึงแน่นิ่งเสีย จึงนายนิรยบาลเหล่านั้นเอาขอ
 เหล็กอันลูกโซน มีเปลวไฟติดทั่ว ลูกโพล่ง รุ่ง
 เรืองเป็นอันเดียวกัน งดปากของเขา แล้วเอา
 ก้อนเหล็กที่ลูกโซน มีเปลวไฟติดทั่ว ลูกโพล่ง
 รุ่งเรืองเป็นอันเดียวกัน ตรอกเข้าในปาก ฯ
 ก้อนเหล็กแดงนั้นไหม้ริมฝีปากของเขาบ้าง ไหม้
 ปากบ้าง ไหม้คอบ้าง ไหม้ท้องบ้าง นุดเอาไส้
 น้อยบ้าง ไส้ใหญ่บ้าง ดึงออกมาทางทวารหนัก ฯ
 เขาเสวยทุกข์เวทนาอันกล้าแสบเผ็ด ในอโยคุพะ
 นรานั้น แลยังไม่กระทำกาลกิริยาตายตลอด
 เวลาที่กรรมอันลามกนั้นยังไม่หมดสิ้น ฯ

ภิกษุทั้งหลาย นายนิรยบาลกล่าวกะเนรยิกัสตว
 นั้นอย่างนั้นว่า เฮ้ย! เจ้าอยากกินอะไร ฯ เขา

บอกอย่างนั้นว่าข้าพเจ้ามีกระหายเจ้าข้า ฯ ภิกษุ
ทั้งหลาย นายนิรยบาล จึงเอาขอเหล็กอันลูกโซน
มีเปลวไฟติดทั่วลูกโพลง รุ่งเรืองเป็นอันเดียว
กัน จัดปากเขาแล้วเอาน้ำทองแดงอันลูกโซน
มีเปลวไฟติดทั่ว ลูกโพลง รุ่งเรืองเป็นอันเดียว
กัน เทตรอกลงในปาก ฯ (ขยายความว่า)
นายนิรยบาลเอาระบวยเหล็กอันใหญ่ ซึ่งมี
ทางน้ำทองแดงไหลออกได้ ยื่นเข้าไปใกล้ แล้ว
กระทำอย่างนั้นทีเดียว (คือเทตรอกเข้าในปาก) ฯ
น้ำทองแดงนั้นไหม้ริมฝีปากของเขาบ้าง ไหม้
ปากบ้าง ไหม้คอบ้าง ไหม้ท้องบ้าง นุดเอาไส้
น้อยบ้าง ไส้ใหญ่บ้าง ดึงออกมาทางทวาร
หนัก ฯ เขาเสวยทุกข์เวทนาอันกล้าแสนเผ็ด
ในตัมพโลหนรณนั้น แลยังไม่กระทำกาตกริยา
ตาย ตลอดเวลาที่ กรรมอันลามก นั้นยังไม่
หมดสิ้น ฯ

ภิกษุทั้งหลาย นายนิรยบาลจับเนรยิกสัตว์นั้น
 ทิ้งลงในมหานรกอีก (อธิบายความว่า) นาย
 นิรยบาลลงกรรมกรณ์ตั้งแต่เครื่องจำ ๕ ประการ
 จนกระทั่งคมน้ำทองแดง ตั้งแต่ให้คมน้ำทองแดง
 (ย้อนขึ้นไป) ถึงลงกรรมกรณ์เครื่องจองจำ ๕
 ประการเป็นต้น จึงทิ้งลงในมหานรกด้วยประการ
 ฉะนั้น ฯ ในจำพวกเนรยิกสัตว์ที่ถูกลงกรรมกรณ์
 เหล่านั้น บางคนก็หลุดพ้น (จากทุกข์) ด้วย
 เครื่องจองจำ ๕ ประการเหล่านั้น บางคนก็หลุด
 พ้น ด้วยกรรมกรณ์ที่ ๒ บางคนก็ ๓ บางคน
 ก็หลุดพ้นด้วยการคมน้ำทองแดง ฯ แต่ (พึง
 ทราบบว่า) เมื่อกรรมยังไม่หมดสิ้น นายนิรยบาล
 คงทิ้งลงในมหานรกอีก ฯ ก็ภิกษุหนุ่มรูปหนึ่ง
 กำลังเรียนพระสูตรอยู่นั้น จึงทูลถาม (พระผู้มี
 พระภาค) ว่าเมื่อเนรยิกสัตว์เสวยทุกข์ถึงเพียงนี้
 แล้ว เขายังถูกนายนิรยบาลทิ้งลงในมหานรกอีก

หรือพระเจ้าข้า ฯ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อย่าง
 นั้นซิเธอ เมื่อกรรมยังไม่หมดสิ้น นายนิรบาล
 คงทำอย่างนั้นรำไป ฯ เธอกราบทูลว่า หยุด
 เท่านั้นเกิดพระเจ้าข้าขอ พระองค์จง ตรัสบอกพระ
 กัมมัญฐานโดยอุทเทส (คือมาติกาที่เรียกกันว่า
 แม่บท) แก่ข้าพระองค์เถิดตั้งนี้ แล้วจึงให้พระ
 ผู้มีพระภาคตรัสบอกพระกัมมัญฐานให้ แล้ว
 เป็นพระโสดาบันนั้น ได้กลับมาเรียนอุทเทสอีก ฯ
 แม้พระอริยสาวกพวกอื่น ที่เริ่มตั้ง อุทเทสไว้ใน
 ประเทศนี้ แล้วบรรลุพระอรหัตต์จะคำนวณนับ
 ไม่ได้ ฯ จจริงอยู่พระสุตตน พระพุทธเจ้าทั้งหลาย
 ทุก ๆ พระองค์ มิได้ทรงละเว้นเลยทีเดียว (คือ
 ต้องเทศนาทุก ๆ พระองค์) ฯ

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว พญาขม
 ได้ทรงพระปริวิตกอย่างนั้นว่า ดูกรพ่อมหาเจ้าเริญ
 นับว่า ชนเหล่าใดในโลก กระทำกรรมอันลามก

ชนเหล่านั้น ต้อง ถก นาย นิรยบาลลง กรรมกรรม
 อย่างต่างๆ เห็นปานนะ นี่ น่าสลดใจจริง หนอ
 เราควรได้ ความ เป็นมนุษย์ อนึ่ง พระตถาคต
 อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพึงบังเกิดขึ้นในโลก แล
 เราพึงนั่งใกล้พระผู้มีพระภาคนั้น แลพระผู้มี
 พระภาคนั้นพึงแสดงธรรมแก่เรา อนึ่งเราพึงรู้
 ทว่ถึงธรรมของพระผู้มีพระภาคนั้น

ภิกษุทั้งหลาย ก็แลเราตถาคตไม่ได้ฟังมาแต่
 สมณะหรือพราหมณ์อะไรๆ อัน แล้วตรัสพระ
 สุตตนนั้นแล อีกอย่างหนึ่งแล เราตถาคตตรัส
 พระสุตตนนั้นแหละตามที่เรารู้เอง เห็นเอง ประ
 จักษ์ชัดเองนะแล ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเวยาकरणั้น พระ
 สุกตกรันตรัสเวยาकरणนั้นแล้ว พระศาสดาจึง
 ได้ตรัสคาถาพินธุ (คือคำพูดที่ท่านผูกไว้ให้เป็น
 คาถา) น อันอีกทีหลังว่า

ใจทิตา เทวทูต^๕เทหิ เย ปมชฺช^๖นุ^๗ติ มาณวา
 เต ที่^๘ฆรท^๙ท^{๑๐} โส^{๑๑}จ^{๑๒}น^{๑๓}ติ หีน^{๑๔}กาย^{๑๕}ป^{๑๖}คา น^{๑๗}รา
 เย จ โข เทวทู^{๑๘}ต^{๑๙}เทหิ ส^{๒๐}น^{๒๑}โต ส^{๒๒}ป^{๒๓}ป^{๒๔}ริ^{๒๕}สา อ^{๒๖}ธ
 ใจทิตา น^{๒๗}ป^{๒๘}ม^{๒๙}ช^{๓๐}ช^{๓๑}น^{๓๒}ติ อ^{๓๓}ริ^{๓๔}ย^{๓๕}ธ^{๓๖}ม^{๓๗}เม ก^{๓๘}ุ^{๓๙}ทา^{๔๐}จ^{๔๑}น^{๔๒}
 อ^{๔๓}ุ^{๔๔}ป^{๔๕}า^{๔๖}ทา^{๔๗}เน ภ^{๔๘}ย^{๔๙} ทิ^{๕๐}ส^{๕๑}วา ช^{๕๒}า^{๕๓}ติ^{๕๔}ม^{๕๕}ร^{๕๖}ณ^{๕๗}ส^{๕๘}ม^{๕๙}ภ^{๖๐}เว
 อ^{๖๑}น^{๖๒}ุ^{๖๓}ป^{๖๔}า^{๖๕}ทา วิ^{๖๖}ม^{๖๗}ุ^{๖๘}จ^{๖๙}จ^{๗๐}น^{๗๑}ติ ช^{๗๒}า^{๗๓}ติ^{๗๔}ม^{๗๕}ร^{๗๖}ณ^{๗๗}ส^{๗๘}ง^{๗๙}ช^{๘๐}เย
 เต เข^{๘๑}ม^{๘๒}ป^{๘๓}ป^{๘๔}ต^{๘๕}ตา สุ^{๘๖}ชิ^{๘๗} โน ทิ^{๘๘}ฏ^{๘๙}ฐ^{๙๐}ธ^{๙๑}ม^{๙๒}มา^{๙๓}ภ^{๙๔}ินิ^{๙๕}พ^{๙๖}ุ^{๙๗}ตา
 ส^{๙๘}พ^{๙๙}พ^{๑๐๐}เว^{๑๐๑}ร^{๑๐๒}ภ^{๑๐๓}ยา^{๑๐๔}ที^{๑๐๕}ตา ส^{๑๐๖}พ^{๑๐๗}พ^{๑๐๘}ท^{๑๐๙}ก^{๑๑๐}ข^{๑๑๑} อ^{๑๑๒}ุ^{๑๑๓}ป^{๑๑๔}จ^{๑๑๕}จ^{๑๑๖}ค^{๑๑๗}ุ

ความว่า นรชนทั้งหลายเหล่านี้ได้ซึ่งเป็นมาณพ
 ถูกเทวทูตทั้งหลายตักเตือนแล้ว ยังประมาทอยู่
 นรชนเหล่านี้ นั้นจะต้อง ประจวบ กาย อัน เลว ทรมาน
 เสรี^๕า^๖โส^๗ก^๘อยู่ตลอดราตรีนาน ส่วนนรชนทั้งหลาย
 เหล่าใดแลในโลกนี้ เป็นสัปบุรุษผู้สงบบระงับ
 ถูกเทวทูตทั้งหลายตักเตือนแล้ว ตั้งแต่ไหนดมา

ก็ไม่ประมาณในธรรมของพระอริยเจ้า เห็นภัย
 ในการยึดถือมั่นค้นหาแลทีฏฐิ อันเป็นเหตุ
 แห่งความเกิดแลความตาย ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน
 ทั้งหลาย ๔ แล้วจะหลุดพ้นไปได้ เพราะพระ
 นิพพานที่นับว่าเป็นธรรม เครื่องหมดสิ้นแห่ง
 ความเกิดแลความตาย นรชนเหล่านั้นล่วงเวร
 และภัยทุกชนิดได้ บัลลุความเกษม เป็นสุข
 ดับสนิท เพราะดับกิเลสทั้งมวลในทีฏฐิธรรม คือ
 ในอรรถภาพนั้นเอง จัตุว่าล่วงพ้นจากสรรพทุกข์
 ไปได้ฉะนี้แล ฯ

จบเทวทูตสุตตที่ ๑๐

